

FR. ROJEC:

V petem razredu.

(Spomini hvaležnosti.)

selej se hvaležno spomnim tudi na svojega dobrega in odličnega učitelja v petem razredu prve mestne deške osnovne šole v Ljubljani, kadarkoli mislim na svoja šolska leta. Kakor sem že omenil v svojih šolskih spominih »Križi in težave iz mojih dijaških let« v osmem »Zvončkovem« letniku, sva jaz in moj vaški tovariš Zupančič prestopila iz tretjega razreda v peti razred ter se preselila s Starega trga na Poljansko cesto. Prva mestna deška ljudska šola je bila takrat nastanjena v pritličju dolgega dvonadstropnega poslopja na Vodnikovem trgu, ki je bilo po sezidavi dveh novih gimnazijskih poslopij podrto. Zdaj je tam prazen tržni prostor, in Vodnikov spomenik, ki je bil postavljen pred to poslopje, ker je nekdaj v njem Vodnik učil kot profesor, je ostal osamljen.

V nadstropjih nad našo deško osnovno šolo je bila takrat nižja in višja ljubljanska gimnazija in licejska knjižnica, ki jo je oskrboval velezaslužni slovenski jezikoslovec in pisatelj Fran Levstik. Naš peti razred je bil na levi strani dvorišča v zadnjem sprednjem kotu in v njem je poučeval več let zaporedoma gospod učitelj Ivan Belé.

Z Zupančičem sva hodila na hrano v ljudsko kuhinjo in jaz sem bil s hrano bolj zadovoljen nego prejšnje leto na stanovanju, ker mi ni bilo več treba poslušati sitne gospodinje. Najbolj pa me je veselilo to, da sem si pri jedi vedno lahko kaj pritrgal in si vsak dan prihranil tri do štiri krajcarje. Vzel sem navadno po eno jed manj in zato kupil več en kruh, ki je stal samo en krajcar. Ko se mi je na ta način nabrala vsotica deset ali več krajcarjev, je bil to že denar, ki sem bil lahko ponosen nanj in sem zanj že lahko kupil kako lepo stvarco v prodajalnici.

Začel sem zbirati stare pismene znamke. Zbirka se je hitro množila in imel sem z njo veliko zabave. Tam na Mestnem trgu zraven Trnkoczega lekarnice je bil trafikant Brgant, k je prodajal tudi stare znamke. Njemu sem znosil za znamke največ svojih prihrankov.

Z obleko sem pa še vedno imel stare križe. Moj oče je ostal trdovraten in mi ni hotel preskrbeti lične obleke po mestnem kroju. Naredil mi je celo črevlje kar sam, četudi ni bil črevljar po poklicu. Črevlji so bili preveliki in so se zaradi tega na vse strani grdo krivili

in bulili. Silno me je bilo sram loputati s takim nerodnim hribovskim obuvalom po gladkem mestnem tlaku. Na tla se kar nisem upal pogledati in želel sem si, da bi tudi moji znanci, ki sem se z njimi shajal, ne povešali pogledov na moje grbaste črevlje. Poznali so menda mojo zadrego in se delali, kakor bi ne bili videli mojih črevljev, četudi so jih videli.

Vsi moji znanci pa niso bili tako dobrohotno obzirni. Bil sem znan z učencem z druge osnovne šole, ki je bil doma nekje od dolenskega šmarja in se je pisal za Žagarja. Ko sem nekega popoldne koračil iz šole v ljudsko kuhinjo, se mi je kar nenadoma pridružil tisti dolenski pustež. Kakor da bi ne imel kam drugam pogledati, takoj mu je obvisel pogled na mojih črevljih in vprašal me je zasmehljivo: »Kdo ti je pa naredil tako čudno nerodne črevlje?« Mene je pogrelo in zbolelo globoko v srcu in malo je manjkalo, da nisem neolikanega radovedneža prav robato zavrnil. Pogoltnil sem svojo nevoljo in mu hudomušno odgovoril: »Bog očel!« Ni se me upal dalje izpraševati in začela sva se pogovarjati o drugih stvareh. Kako in kdaj so se mi potem raztrgali nesrečni hribovski črevlji in če so bili njih nasledniki kaj lepši, tega se sedaj več ne spominjam.

Prišli so hladni jesenski in mrzli zimski dnevi. Jaz nisem imel tople vrhne suknje, da bi vanjo zavil premrle ude in skrnil svojo kmetiško obleko. Dobri učitelj, ki mi je bil jako naklonjen in mi je tudi med poukom raznih predmetov izkazoval posebno pozornost, me je hotel vsaj deloma rešiti iz te mučne nadloge. Poklical me je v svoje stanovanje v lastni hiši in mi dal še dobro ohranjeno ter popolnoma celo vrhno suknjo. A bilo mi je menda že usojeno, da sem moral še dalje zmrzovati v svojem kratkem kmetiškem suknjiču. Učiteljeva suknja mi je bila prevelika, toda spomnil se ni nihče na to, da naj bi jo krojač razdril in primerno predelal. Tudi potem, ko bi se popravljena lepo prijela mojega života, bi me bilo sram nositi jo, ker bi bila zame pregosposka in bi po mojih mislih lahko takoj vsak moj znanec uganil, da mi je bila podarjena. Zato je oblačilo tako, kakršno sem prejel iz usmiljenih rok, obviselo na žreblju, in več ne vem, kam je naposled izginilo.

Bil sem dober risar že v petem razredu, ker sem se že kot majhen deček doma na kmetih pridno in z velikim veseljem vadil v tem predmetu. V začetku sem najrajši risal ptiče iz Erjavčevih knjig, a pozneje podobe naših zaslužnih in znamenitih mož. Učitelj petega razreda me je vzpodbujal k vztrajnosti in napredku v risarski in slikarski umetnosti. Dal mi je večkrat na dom v izvršitev kako risarsko delo, ki mi ga je primerno plačal. Tudi v poznejših letih sem kot gimnazijec zanj

risal in slikal razne podobe, ki jih je oddajal v stalno šolsko razstavo učil.

V petem razredu sem zložil svojo prvo pesemco. Bila so mi še neznana vsa pravila, ki se po njih zlagajo pesmi, ali vkljub temu mi je kar hipno splavala izpod peresa na papir trokitična pesemca s pravilno pesniško mero. Pesemca, ki je zdaj tu nekoliko predelana, se je glasila:

POTOKI, TECITE!...

Potoki, tecite,
livade močite,
ki nežne slovenske
jih cvetke krasé!

Potoki, tecite,
sinove budite,
ki v krilu slovenske
zemlje mi živé!

Potoki, tecite,
junake slavite,
ki se za slovenske
pravice boré!

Pesemco sem pokazal nekaterim součencem in nekdo izmed njih jo je oddal učitelju. Ta jo je prebral in rekel z resnim glasom: »Saj to je čedna pesemca!« Shranil jo je v svoj žepni zapisnik in čez nekaj mesecev sem jo zagledal natisnjeno v »Vrtcu«. Pod njo je stala mojega priimka začetnica R.

To je bila moja prva natisnjena pesemca. Z nepopisno radostjo sem jo večkrat prebral. Sladko čuvstvo zadovoljnosti in ponosa mi je napolnilo srce. Več dni sem potem skoro vedno mislil na to, kaj bi zopet spisal, da bi bilo vredno tiska. Začel sem zlagati dolgo novo pesem o žuborečem studenčku, zeleni livadi, pisanih cveticah in po-

V ŠOLI PRI SV. JAKOBU V SLOV. GOR.

jočih ptičicah. Kak naslov je dobila, to sem pozabil. Natančno pa se še spominjam, da sem jo takoj, ko sem jo po svojih samoljubnih mislih srečno dokončal, izročil učitelju in željno pričakoval njegove razsodbe. Koval sem pa tudi že načrte za druge nove pesmi. Učitelj je pesem prebral in jo odložil s pripombo: »Kdor že v petem razredu dela tako dolge pesmi, dobi jetiko. Ti, Rojec, le pazi se!« Jaz sem se vgriznil v ustnice in si mislil: »No, če je tako dobro in prav, naj pa bo! S pesmijo sem se res preveč silil, zato se mi ni posrečila kakor prva. Vendar ni zaslužila tega zasmehovanja.«

V tistem trenutku so bili podrti vsi moji svetli pesniški načrti in zlati upi. Kakor bi kdo z vodo polil ogenj, tako naglo mi je ugasnilo v srcu pesniško navdušenje in na mah mi je nehala utripati »pevska žila«. Tako se menda ustavi in otrpne stenska ura, kadar se ji odlomi kak zob na kolescu. Jetike si nisem želel in zasmehovanja svojih zasnovanih bodočih pesniških del tudi ne. Zato sem se poslovil od pesnikovanja za dolgo vrsto let. To pa je bilo dobro zame. Prihranil sem si mnogo dragocenega časa za druge koristnejše stvari.

Učitelj me je hotel preizkusiti tudi v spisju z nevezano besedo. Dal nam je za domačo nalogo basen o dišeči gozdni cvetki prvencu. Povedal nam je basen v glavnih potezah in dostavil: »Potrudite se vsi! Najboljša naloga pride v »Vrtec!«

Jaz sem napel vse svoje duševne moči, da sem napravil kar mogoče dolgo in dobro nalogo. Upal sem, da dobi prav moja prostor v mladinskem listu. To so slutili tudi drugi moji součenci in so le bolj prisiljeno in površno zadostili svoji šolski dolžnosti. Po več mesecih sem res našel svojo basen o prvencu v »Vrtcu«, toda bila je jako skrajšana in predelana, in jaz nisem občutil tiste vesele zadovoljnosti kakor pri svoji prvi pesemci.

Učili smo se tudi pisati pisma. Učitelj nam je ob tisti priliki obrazil veliki prosvetni pomen pisemske in poštne naprave, ki je velevažna za izobraženega in preprostega človeka. Značaj in višek izobrazbe vsakega se najlažje spozna po pisavi in sestavi njegovega pisma. Pravilno pismo mora imeti kratek uvod, glavno vsebino in kratek primeren konec. Od malomarneža ne moremo pričakovati ličnega in pravilnega pisma. Zatorej je potrebno, da pišemo s skrbno pazljivostjo vsa važnejša pisma.

Še mnogo drugih lepih in koristnih reči smo se učili v petem razredu in naš dobri učitelj je vedno z največjo požrtvovalnostjo izrabljjal svoj čas nam v prid. Trudil se je na razne načine, da je nas kar mogoče več naučil. Več uspešnih učnih pripomočkov je sam uvedel v naš razred in če je opazil pri kakem manj nadarjenem učencu, da

kake stvari ne razume, mu jo je pojasnjeval in razlagal toliko časa, da mu je postala jasna. Posebno temeljito in obsežno smo se učili slovenske in nemške slovnice. Jaz sem se je naučil tako dobro, da se mi je potem še dve leti na gimnaziji ni bilo treba skoro nič učiti in sem jo še vedno znal bolje kakor moji sošolci, ki so prišli na gimnazijo z drugih osnovnih šol.

Naš učitelj je bil tudi navdušen prijatelj prirode in ob vsaki priliki nas je opozarjal nanjo. Vnemal je v nas zlasti plemenito ljubezen do prirodne krasote naše mile domovine slovenske. Učili smo se na pamet in potem smo v šoli prepevali razne domoljubne pesmi kakor »Zadovoljni Kranjec«, »Hej, rojak!«, »Savici« in druge. Spisali smo si in se na pamet naučili tudi Vodnikovo pesem »Na Vršacu«. Pri razlaganju te pesmi nam je učitelj z vnetimi besedami izrazil pokazal na veličastno, divjo krasoto planinske skalnate prirode. Priporočal nam je, da naj časih tudi sami splezamo na kako višjo goro in si na lastne oči ogledamo čudovite posebnosti gorskega sveta!

Tudi v nižavah radi zahajamo v prirodo ter skrbno opazujemo in proučujemo njene raznovrstne zanimivosti in skrivnosti. Izobražen človek, ki ima čuvstvo, srce in ljubezen za prirodo, povsod najde vse polno njenih čudežnih stvari, ki ga vesele, uče in zabavajo, da mu ni nikdar dolg čas. Top in zakrknjen malomarnež pa lahko prepotuje celo najzanimivejšo pokrajino, a ne vidi nobene prirodne posebnosti. Največji svetovni učenjaki in najglobočji misleci so bili vneti prijatelji božanske prirode. Hodili so k njej v šolo in postali so veliki. Posnemajmo jih tudi mi in si prizadevajmo dohiteti druge prosvetljene narode, ki so s svojimi slavnimi deli dokazali, da je priroda vredna naše največje ljubezni in zanimanja, zakaj ona je naša mati ter naša prva najboljša umetnica in učiteljica!

Taki in podobni nauki v petem razredu so jako blažilno vplivali name ter se vtisnili globoko v moje srce za vedno. Kazali so mi in mi še kažejo rešilna pota skozi viharje in boje krutega razburkanega življenja, in le blagemu, požrtvovalnemu učitelju, ki mi jih je vcepil v mlado dovzetno srce, se moram zahvaliti, da ni tudi mene že strla neusmiljena usoda kakor sto in sto mojih mladostnih znancev. Po zaslugi tega vzornega učitelja sem tudi postal navdušen prijatelj divne prirode. Resno sem si prizadeval kakor dozdej malokateri Slovenec, da bi tudi z vidnim umskim delom pokazal svojim rojakom na božansko lepoto in neprecenljivo vrednost prirode. Podpiral me ni nihče. Vse se kakor blazno suče in podi le okrog »zlatega teleta«. Sam sem moral popisati svoja dela v spisu »Za domači muzej« v letošnjem »Zvončku«, da jih s tem otmem pozabljnosti.

Zadnji dan šolskega leta me je učitelj pridržal v učni sobi in ko sva bila sama, mi je dal iz šolske omare nekaj risalnega orodja in neke knjige. Nato mi je voščil mnogo sreče in uspehov na gimnaziji ter mi priporočal, da naj o počitnicah pridno čitam Jurčičeve in Erjavčeve spise, vmes pa tudi marljivo zapisujem narodne pravljice in razne ljudske dogodke. Razumel sem njegov dobrohoten namen, ali povedal mu nisem, da je njegovo naročilo zame neizvršljivo. O počitnicah sem moral doma delati. Kadar sem prišel domov, so mi starši, brat in sestre rekli: »Deset mesecev si počival v mestu, mi smo ta čas pa delali zate. Ždaj nam pomagaj!« Ustavljati se nisem mogel. Prijel sem za grablje, motiko, sekiro, cepec in drugo orodje ter delal kakor drugi. Pri takem delu so mi potekle vsako leto do takrat nevesele počitnice in vedel sem za gotovo, da tudi tisto leto po dovršitvi petega razreda ne bo drugače.

Iskreno sem se zahvalil blagemu šolskemu dobrotniku za toliko naklonjenost. Nato sem odšel na stanovanje in takoj sva se z Zupančičem odpravila na pot proti dolenjskemu Šent Vidu.

Ob koncu šolskih počitnic se je Zupančič vrnil v Ljubljano, jaz pa nisem več maral stanovati z njim v skupnem stanovanju. Šel sem v Novo mesto in napravil sprejemni izpit v prvi gimnazijski razred. Tam sta bila moja sošolca »Zvončkov« urednik Gangl in profesor Reisner. Drugo leto sem šel v drugi gimnazijski razred zopet nazaj v Ljubljano in si poiskal novo stanovanje na Bregu. Zupančič je še vedno stanoval na Poljanski cesti pri prejšnji gospodinjji, ki je bila vdova po jetičnem možu. Dala mu je nekaj ovratnikov in drugega perila, ki ga je še imela po možu. Po tem perilu se je tudi Zupančič nalezl jetike in začel pokašljevati. Sredi šolskega leta je že moral izostati iz šole in med počitnicami je doma umrl.

V prvih letnikih »Zvončka« sem začel priobčevati šolske spomine pod naslovom »Križi in težave iz mojih dijaških let«. V osmem letniku sem z njimi prenehal in potem zaradi težkih življenjskih razmer nisem več imel prilike in časa za nadaljevanje. Leta teko, dan mojega življenja se je nagnil. Ne odložil bi rad peresa za vedno, preden ne storim svoje dolžnosti s primernim zaključkom omenjenih spominov. To dolžnost izpolnjujem zdaj s pričujočim končnim spisom, ki je obenem tudi nekak zaključek spisu »Za domači muzej«. Iz njega naj mladi čitatelji razvidijo, kje in kako se je začelo moje slovstveno delovanje in zanimanje za narodo. Navsezadnje pa naj tudi povem veselo novice, da je moj dobri in vzorni učitelj po prevratu postal realčni profesor in s tem prejel sicer pozno, a vendar zadovoljivo, pravično zadoščenje.